

mai spune nimeni nimic și vezi pe câte una șoptind când mulg și îndrugând șoapte.

Sâmbrașii-s mulțumiți când trece fontu (jumătate de litru) de fiecare oaie. La stână nu vin lupii dacă-s câni buni, ei sâmțesc și-i trezesc pe păcurari. *La Ispas se înstruță cu mintă*, pe la case, pe la grajd. Atuncea își sătui caili, da' numa un ceas. Se zice că pe ei i-o blăstămat Maica Domnului că o tropotit și o bătut din copite, în peșteră, când l-o născut pe Iisus. O zis Maica Domnului atunci:

Hiu-ați voi, cai, blăstămați,	Niciodat' să n-aveți saț
De mine, de Dumnezeu	Numa-o dată, la Ispas.
Și și de Fiuțu meu	

La Sânzâiene se culeg *flori galbene de sânzâiene* și dimineața se împlântă între frunze la mălai, roată prin holdă, să fie ferită holda de rău.

Cu aghiazma de la Rusalii *se stropesc grădinile și holdele*, că-i aghiazmă care ferește de gâze, de viermi.

La sapă, când ajungi cu *săpatul* unei postăți la capăt, te leși jos și zici: "așe să se facă mălaiu de mare și să se lese jos". Mai demult se semăna mălaiu cu mâna și se săpa pe postăți, nu pe rânduri ca amu.

La *rândunică* Doamne feri să-i spargi cuibu, că-ți aprinde casa și ți se uscă mânușile.

Dacă vezi întâi numa *un singur graur*, numa un pui ț-a scoate cloșca.

Când vezi prima dată *flutur* roșu, ori roșu cu negru, îi bine că-i fi sănătos în vara ceie, dacă vezi alb ori galben îi fi beteag, betegos, tăta vara.

De vezi *codobatură* singură, tot singur îi fi, de vezi două, îi fi cu oricineva în vara care vine.

La Aflarea Capului lui Ioan Botezătoru atunci *se adună păsările* și-și caută perechea.

Turturelele își aleg perechea pentru totdeauna. De-i moare cumva, îi beteagă, ori o mănâncă uliu, nu se mai adună cu alta, nici nu mai stă pe creangă verde,

numa pe uscată. (De la Aurelia Sabadăș, 58 ani; Mihai Sabadăș, 30 ani; Mihai Cherecheș, 25 ani, Șișești, 2002)

Obiceiuri și credințe (II)

Dumitru Iuga: "Cu căruțul" la Cufoaia, 1995

Ieșitul cu plugul. Semănăturile.

Se pregătește pentru semănat *grăul de primăvară* (azi se seamănă mai rar, pentru că este pită de cumpărat!). Cu ciurul de mână se alegea grăul de neghină, de mazărice, de obsăgă (toate corpurile străine din grâu). Se folosea și trieratul de mână. Grăul astfel selectat, era tratat cu piatră vânătă, 100 gr. la 20 kg. grâu, și puțin var. Semănatul se făcea cu mâna, numai de către bărbați, în capul gol.

**Dacă te bagi în tărățe
Te mănâncă porcii.**

Colecția DUMITRU IUGA

- Ie-ț, mândruț, doru cu tine,
Nu ți-l bđizui pe mine
Că-amu-i vremea lucrului
Nu duc doru nimăru,
Că-amu-i vremea de lucrat
Nu doru de deznerdat.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus
De la Anuța Iuga, 70 ani, 1982

60

S-o grăit fetele-n șură
Să țipe pe mine ură,
Da' eu m-am uitat la stele
Ș-o pticat ura pe ele,
Eu la stele m-am uitat -
Ura pe ele-o pticat.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA

61

Fântâniță-nt-o poiană
Doru-mi-i de tinc, mamă,
Doru-mi-i, da nici pre(a)
De ce-ai zis, măicuță,-așe
Că fata la casă nu-i bună
Ca un sir de mătrăgună.
Lasă, maică, că-i vedé
Ce plăte buneța mé:
Feciorii s-or însura,
Nururile te-or țița,
Nici eu, maică, n-oi vini
Până când oi auzi
Că ești moartă-n copârșău
Ș-ai murit de doru meu,
Că ești moartă și-ngropată
Ș-ai murit de-un dor de-o fată.

De la Illeana Lăzăroi, 40 ani, 1968

62

Măi mândruț cu păr rotund,
Cu vranița lângă prund,
Măie-ț apa vranița
Și-ț măie și pe mă-ta
Mai în jos de la Gherla
Că n-o vrut să siu a ta,
Măie-l și pe tată-tău
Mai în jos de la Brașău
Că n-o vrut să sii a meu.

63

Măi mândrior, floare albă,
Du-mă-n lume de ți-s dragă;

Da' de ți-i urât cu mine
Spune-mi să mă las de tine,
De ai alta mai cu drag
Și pe drum ți-oi face larg,
De ai alta mai cu dor
Și pe drum să te-nconjor.
De la Vasile Iuga, 20 ani, 1980

64

Eu mi-am cunoscut pe nor
Că-oi petré lumea cu dor,
Eu mi-am cunoscut pe stele

Că-oi petré lumea cu jele.
Cum nu cură cel izvor
Să mă pot spăla de dor,
Cum nu curge ceie vale
Să mă pot spăla de jale:
Batâr încotro m-aș duce
Doru și jelea m-ajunge.
M-aș duce pântre vâlcele
Să mă pot spăla cu ele
Și de dor și și de jele.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

65

Cui i-i urâtă lumea
A lui parte ș-o-ngrădea
Că mie nu mi-i urâtă
Poate și și dezgrădită.
De la Anuța Iuga, 70 ani, 1982

66

Tătă lume-ar vré să mor
Să rămâie mândra lor.
Să mor astăzi, să mor mâne
Mândra lor nu le rămâne
Că de mor o ieu cu mine.

67

Cetera când o aud
Tăte rălile le uit
Și de-amu și mai demult;
Și pe mândra când o vād
Și mai lucru și mai șad,
Tăte rălile le pterd:
Când o vād dimineața
Tătă zîua pot lucra,
Când o vād pe la ujină

Tot acum, în prima urgență, se semăna *ovăsul*, care nu necesita tratamente deosebite.

Încă începând din februarie, *cartofii timpurii* (picici) erau puși la încolțit, în casă, la căldură, în fața ferestrei, în lădițe. Erau plantați în câmp pe brazdă sau în cuiburi, în locurile cele mai fertile, cu gunoi de grajd bine fermentat. În partea a doua a lunii aprilie sau începutul lui mai se ieșea cu cartofi timpurii la piață, unde erau bine plătiți. Se măsurau cu vase de lemn: cofa (2 kg.), oticăul (4 kg.), mai rar cu dica (25 kg.).

Se pregătea porumbul, *mălaiul* pentru semănat. Încă din toamnă, când se băga porumbul în cotarcă, se alegeau știuleții, cucuruzii cei mai frumoși, cu boabe mari, șire drepte și multe. Se îndepărtau boabele mărunte din vârful știuletelui, precum și cele deformate de pe capătul mai gros. Pentru a nu răni boabele ce aveau să fie semănite, nu se folosea desfăcătoarea, ci numai un cocean de porumb. Mai demult nu se folosea porumbul tratat, nu erau atâtea boli. Cel mai mult se folosea porumbul oarzân mare, cu o perioadă mai scurtă de vegetație, din care se făcea făină și păsat de calitate. Porumbul se semăna când înflorea porumbrelul, când au sosit berzele (cocostârcii) sau când brusturele avea frunza cât banul.

Odată cu porumbul se semăna *fasolea* (mazărea de rudă) și *bostanii*, pe rânduri, tot la a treia brazdă.

Separat se semăna *cânepa* și *sfecla furajeră*, *trifoiul* și *lucerna* (prin grâu) și *grizdeiu*. Se respecta rotația culturilor.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002

Când se ieșea din ogradă era datina *stropirii plugului și animalelor cu aghiasmă* și se puneau să *treacă peste un lanț* când ieșeau din odor, "să fie vitele tari ca lanțul"

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Andrei Nedila, 78 ani, 1981.

La Băița de sub Codru, cu ocazia colindatului se *înconjoară cu un lanț casa și grajdul*, "că lanțul închipuie puterea care nu dă voie la lucruri rele să intre aici"

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, cf. P. Bilțiu, "Contribuții la studierea obiceiurilor tradiționale din zona Codru", în "Tradiții maramureșene", vol II, CCP, Baia Mare, 1979.

Când se semăna cânepa, în vasul în care se afla sămânța se puneau un ou și "*semăna de pe ou, să fie cânepa curată și frumoasă ca oul*".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Rozalia Nedila, 74 ani, 1981.

"Când semănam cânepa, puneam un *struț de găoci de ouă pe un spin*, să fie cânepa curată, frumoasă"; ouăle erau găurite la amândouă capetele și se sufla conținutul cu gura.

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

În grădina de legume, se pune "*struț de găoci*", dar și *păpuși* "să aperse de găngăni".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Rozalia Nedila, 74 ani, 1981.

Ca grâul să iasă curat, fără tăciune, se alegeau mai multe *spice*, se puneau *la horn*, în mănunchi "așe să-ntoarcă tăciunele cum se-ntoarnă fumu".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Rozalia Tămășan, 53 ani, 1981.

Tot pentru a feri grâul de tăciune "*se-nconjura casa cu o lumânare aprinsă*, apoi se stingea în pod, în grâu".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

D. Iuga: Pregătirea "Căruțului" la Cufoaia

Ce-i în casă

Și nu-i făcut de mâna omului?

(Căpătura în grîndă)

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

A treia zi de Bobotează, pentru a păzi bucatele adunate în pod, "se legau într-o cârpă *cărbuni*, ai și *piper* și se aruncau în gura podului, să nu mânânce bucatele".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

"Când samănă omu grâu, *nu-i bine să aivă omu parte de femeie*, să fie grâu curat".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

Se face *pomenirea morților*. Se aprind lumânări, se dau colaci și se face praznic cu mâncare și băutură.

Acuma e bine să se facă *straturi* și să se scoată *stupii* de la iernat.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus. De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

17 martie - Alexiile, sau "**Cald Alexa**", instituie un nou cod de interdicții, vizând activitățile casnice: "*femeile nu cos, nu țăs, nu torc, da' la câmp lucră*". Sistemul de constrângeri semnaleză similitudini cu Odochia, sărbătoarea începutului de ciclu (A. Fochi, "Datini și credințe populare de la sfârșitul sec. al XIX-lea", Ed. Minerva, Buc., 1976).

Sărbătoarea polarizează două aspecte contrastante: unul nefast și altul fast. Caracterul fast al Cald Alexei derivă din credința că ziua aceasta este favorabilă însămânțării legumelor, iar eficiența ei rezultă din convingerea că acestea "vor da roadă".

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bârsana. De la Ioana Cora, 62 ani, 1988.

Se tund vițeii și mânjii "să crească mari și să fie frumoși".

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus. De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

Lăsarea de sec marchează, calendaristic, finele cășlegilor și începutul Postului mare. Această ultimă zi "de dulce", caracterizată prin hiperabundență și dezlănțuire orgiastică în manifestări, concentrează paroxistic energiile vitale ale comunității. Este duminica ultimă, până după sărbătorile Paștilor, în care se organizează joc și, totodată, seara ultimului vergel ("hram"), care reunește tinerii satului după criteriul vârstei. Feciorii "nămneu" muzicanți, în al căror acompaniament străbăteau satul, cântând și chiuind. Simbolica epuizare a energiilor vitale, până la acea dată necesare, este motivată de trecerea la o perioadă de asceză absolută, instituită în scopul întâmpinării mării sărbători creștine, Paștile.

Postul mare reprezintă o etapă încadrată, ca durată, între Lăsatul de sec și ziua de Paști; este particularizată printr-un sistem de coduri comportamentale sau de interdicții. Comportamentul religios al comunității este legat de impunerea postului, considerat obligatoriu în acest interval, cu aplicare, îndeosebi, în trei zile din săptămână: luni, miercuri și vineri.

Sistemul de interdicții însumează o serie de fapte anterior permise, dar considerate neconcordanțe, acum, cu spiritul sărbătorii ce urmează: dansul, hramurile, cântecele lumești. Portul chiar, sub forma unei supuneri necondiționate la sistemul de interdicții, traversează o perioadă de generalizare a sobrietății, înțeleasă ca un doliu simbolic, anticipativ. Respectarea, în litera lor, a acestor sisteme de coduri, marchează, prin intermediul unei abstenențe voluntare, traversarea unei durate de purificare, proprie întâmpinării unei sărbători de o importanță majoră.

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bârsana. De la Marișca Bârsan, 56 ani, 1988.

25 martie - Bunavestire este o sărbătoare a cărei specificitate este generată de caracterul pronunțat defensiv al practicilor desfășurate. Premisa riturilor performate o constituie străvechea credință potrivit căreia se consideră că în această zi are loc *invazia șerpilor* și a altor "*bădigăanii*" subterestre, cu scopuri malefice, care vizează întregul perimetru al gospodăriei.

Acțiunea magică preventivă și neutralizarea se îndeplinește de către fiecare gospodar: "siecăre om mere cu *un lanț într-o mână*, în cealaltă duce o *lopată cu foc și tăciuni* și înconjură casa, grădina și grajdu; trăgă lanțurile după el, ca să ferească gospodăria de șerpi".

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bârsana. De la Ioana Cora, 62 ani, 1988.

**Scump la tărățe,
Ieftin la fărînă.**

Colecția DUMITRU IUGA

Sara nu-m trebe de cină.

68

Măi pretine, eu și tu
Șohan n-om vedé raiu;
Nici nu-i hia să-l vedem
După ce copii suntem:
Sie raiu sănătos,
Noi om mere pe din jos,
De-om mere n-om șede mult
Că-am ibdit ce ne-o plăcut,
De-om mere, -om șede pe punte
Ca la mândra pe gerunte.

De la Ion Iuga, 85 ani, 1980

*De noroc și nenoroc.
De despărțire și urât*

69

Măi mândrior, ne-am ibdit

Și cine ne-o despărțit
Sie-i moartea de cuțit.
De ne-o despărțit o fată
Cununa să nu ș-o vadă;
De ne-o despărțit fecior
Petreacă-n lume cu dor;
De ne-o despărțit nevastă
În veci nu găzdăluiscă,
Nici copiii nu și-i crească;
De ne-o despărțit mă-ta
Să o doară inima
Ca pe mine sāraca
C-am rāmas fără badea.

70

Codrul, ptica-ți-ar vârnu
Să rămâi fără de dānsu
Ca și eu fără de māndru,
Codrul, ptice-ț frunza
Să rămâi fără dānsa
Ca și eu fără badea.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

71

Māndrior, struț de verdeață,
Spune-mi cine ce te-nvață
De nu dai cu mine față
Nici sară, nici dimineață?
De te-nvață frații tăi

Să rămâie sîngurei
Ca paltinii pe munciei.

72

Duce-m-aș cu mândru-n lume,
Hâdile mi-or pune nume:
Mie grâu și lui tăciune;
Duce-m-aș cu mândru-n țară,
Hâdile ne-or fa' ocară:
Mie grâu și lui săcară.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

73

Măi cucule, nu cânta
Că nu mi-i dragă lumea,
Nu mi-i dragă, lumea, nu,
Nici oamenii de-a rîndu.
Cine mi-o fo' mie drag
Mărs-o și mi-o făcut larg
Și pe cine l-am ibdit
Mărs-o și n-o mai vinit.

De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

74

Mândruluț, de mi-i lăsa
Saie-mi ochii de-oi zdera,
Nice nu te-oi blăstăma
Fără să-nconjori lumea
Nouă ai

Cu nouă cai,
În veci noroc să nu ai;
Cu femeia cé dintăie
Să faci datorii o mie,
Cu ceie de-a doua oară
Să o iei ca sfântu soare
Și bólnavă de pticioare;
Și cu cé de-a tria oară
Să o iei ca sfânta lună
Și bólnavă de o mână.

Tăt să ai șapte feciori,
A optălea-o coconiță
Să-ț poarte apă-n temniță,
Tăt apă de pe Iza
Până Iza ș-a săca
Și ptetrile s-or muli,
De tine nimic n-a si;

Tăt cu canta țâgănească
Lumea să te mniliuiscă
Că și eu te-oi mniliu
Cu ce nu mi-a trebui:
Cu-o cojiță de mălai
Făcută de nouă ai.

Nici acee nu ț-oi da
Până nu te-oi întreba
Fostu-ț-am dragă ori ba
Că furnica-ncă-i furnică
Și îmblă pe sub pământ
Și se ține de cuvânt,
Da' tu ești om botezat
Și de cuvânt te-ai lăsat.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 70 ani, 1982

75

Frunză lată ca masa
Mi-o urât badea casa;

Georgeta Maria Iuga: Intrarea în Ierusalim.
(icoană pe sticlă) Foto: John Pole

Rostul focului în acest act magic este unul de purificare, de înlăturare și îndepărtare a unor influențe maligne. Purificarea este dublată de provocarea prin "tragerea lanțurilor" a inamicilor subterani. Semnificația integrală are configurația unei anihilări în fază incipientă a pericolului prevăzut: șarpele.

O altă variantă preventiv-neutralizatoare, cu aplicație restrictivă la sfera umanului, este ilustrată ritual prin înconjurarea casei de trei ori cu o cârpă aprinsă în mână, fuior, de la Crucea de Bobotează, și tămâie, ca "să nu zie zernii la prunci"; tot ce popula perimetrul unei gospodării

trebuie supus unei astfel de acțiuni defensive. Pentru a neutraliza intenția malfică a șerpilor, vitele "se ung cu ai în frunte".

Amploarea acestor rituri de apărare împotriva unor reprezentări zoomorfe, considerată fastă când este localizată în perimetrul gospodăriei, ne îndreptățește să afirmăm că este vorba de varianta negativă, monstruoasă a acesteia. Prezumptiva ofensivă anuală a șerpilor primejdioși, nefasti, prin direcționarea ei înspre copii și vite, transsimbolizează perceperea unui tribut, motiv legat de profilul fantastic al acestui animal, exploatat și de basme.

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bărsana. De la Ioana Cora, 62 ani; Maria Bologa, 93 ani; Marișca Roman, 59 ani, 1988.

Se *afumă casa*, roată, se curăță grădinile, livada și se fac focuri.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus. De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

După ce se duce umătu, câmpu rămâne murdar tare, i hără multă după atâta iarnă. Îs bune atunci niște ploi, să spele hăra.

Colecția SIMONA BĂLE și ALEXA GAVRIL BĂLE, Cetățele, 2002.

Se aprind focuri în grădini, cu resturile vegetale rămase din anul trecut. Pentru alungarea broaștelor și gândacilor (șerpilor) de pe lângă gospodărie, un copil mic, dimineată devreme, în pielea goală, purtând într-o mână un *cuțit*, în cealaltă mână trăgând un *lanț* după el, *înconjura casa* și anexele gospodăriei, de trei ori, zicând:

Fugiți broaște și gândaci
Că v-ajunge ochi de lanț,
Cu lanțu v-oi spânzura,

Cu cuțitu v-oi tăia,
Lângă casă nu veți sta.

În această zi se adună și se pun în vase *flori de loză* (mâțucă), *flori galbene de corn*, semn al reînvierii naturii, că primăvara a venit. *Nu-i voie să aduci în casă nimic de afară*, să nu aduci diferite bătiganii. Dacă *broaștele au cântat înainte* de Bunavestire, cu atâtea zile nu vor cânta după această sârbătoare și va fi frig. Când auzi *cântând prima broască*, este bine să te tăvălești de trei ori pe pământ ca *să nu te mănânce puricii* tot anul. *Nu-i voie să omori broaște în zi de dulce* (marți, sâmbătă) pentru că "omori mamă de copii".

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002.

Nu-i bine să aduci lemne sau surcele în casă: aduci gângăanii și găze pe timpul verii.

Nu-i bine să dai nimic din casă.

Colecția PARASCA FĂT, Desești.

Aprilisul, 1 aprilie este ziua păcălelilor, a distracțiilor, hazului și buneii dispoziții. Nu are voie nimeni să se supere, "i se taie nasu".

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002.

Miezul Păresimii ("Păresînile") cade în miercurea de la mijlocul Postului mare, fiind reprezentativă prin "pomenirea morților", făcută la biserică, dar și printr-un obicei destul de ciudat: "pruncii și oamini dădeu cu ptetrii în casele jzilor". Pare a fi un act simbolic punitiv, aplicat descendenților îndepărtați ai celor care au obligat la martiraj personajul creștin Iisus Christos, al cărui sacrificiu a fost, în plan divin, prevăzut și voluntar.

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bărsana. De la Ioana Cora, 62 ani, 1988.

Ce-i și-n casă,
Îi ș-afară,

Îi și-n cer
Și pe pământ?

(IUGA)

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

20 aprilie - Izvorul Tămăduirii

23 aprilie - Sânjorzul

Sensul etimologic al acestui personaj este "*plugarul*", în folclorul altor popoare conferindu-i-se "calitatea de a coborî ploaia din cer" (Gh. Mușu, "Din istoria formelor de cultură arhaică", Ed. Științifică, Buc., 1973). Gândirea mitopeică românească îi conturează un profil de erou salvator (R. Vulcănescu, "Mitologia română", Ed. Academiei, Buc., 1985), ilustrat în mitul uciderii balaurului destructiv: "Sfântu Gheorghe s-o suit călărește pe cal ș-o trecut peste balaur și l-o nemnicit".

Obiceiurile și practicile specifice acestei sărbători sunt, însă, legate mai ales de provocarea fecundității, prin *udatul cu apă* ori prin arborarea de *ramuri verzi*. Oamenii, cu prioritate tinerii, aruncă unii după alții cu apă, ca să fie "vlăstoși". Aceeași funcție fecunditivă, dublată de intenționalitatea fertilizatoare o îndeplinește *udatul cu apă a oilor*, din găleata destinată mulsului.

Obiceiul arborării de elemente vegetale, *mesteacăn* la poartă, "la streșini și la căpriorii casei" și *răchită în gunoiul vitelor*, concentrează o pluralitate de semnificații: ramura de răchită, înfiptă în gunoiul vitelor, are menirea de a asigura și provoca fecunditatea și fertilitatea acestora; ramura de mesteacăn cu care se împodobesc porțile și alte locuri vizibile, nodale, ale casei, are o dublă funcționalitate: una de simbol al primăverii și alta apotropaică, de apărare.

O măsură preventiv-neutralizatoare luată de ciobani pentru a nu fi afectată "mana oilor", constă în aruncarea în staul, printre oi, a unor elemente vegetale, dotate cu potențe magice: "*mătrăgună și calci*" (bulbuc de munte), care, amestecate cu *sare*, vor constitui antidotul necesar menținerii laptelui.

Georgeta Maria Iuga: Sf. Gheorghe (icoană pe sticlă) Foto: John Pole

Bidimensionalitatea mitică a personajului Sf. Gheorghe se realizează din convergența celor două funcții: aceea de erou salvator, care-i conferă, prin extensie, valența apotropaică, și, cealaltă, de semi-divinitate vegetațională, cu rol fecundativ și fertilizator.

Colecția OTILIA OANA BÂRSAN, Bârsana. De la Doxa Ivanciuc, 76 ani; Marișca Roman, 59 ani; Vasile Petrovai, 88 ani, 1988.

La Bârsana *se înstruță* casele, porțile cu mesteacăn.

Când se scot vacile în câmp, *se ating* cu ramură verde de mesteacăn sau de răchită, "să sie voioase și vlăstoase".

Pentru a nu li se lua laptele de la vaci, se pun buruieni sălbatice în doniță și, după muls, se dau marhălor să le mănânce.

Oamenii *se stropesc* între ei, mai ales cei tineri, să fie norocoși, curați.

Colecția PETRE LENGHEL IZANU, Bârsana

La Desești, Hoteni, Hărniciești, dar și pe valea Cosăului, *se înstruță* porțile și casele cu mesteacăn.

Oamenii *se stropesc* între ei, câteodată sunt duși la vale sau la râu, "să fie curat tot anu", să fie vlăstos (să aibă prunci mulți).

Colecția PARASCA FĂT, Desești

În Oarța de Sus *se înstruță* gospodăria cu crengi de fag, răchită și rug (măcies): la porți, streășina caselor, ferestre, grajduri.

Tot acum, se încheia pentru slujă, calendaristic, anul de slujire.

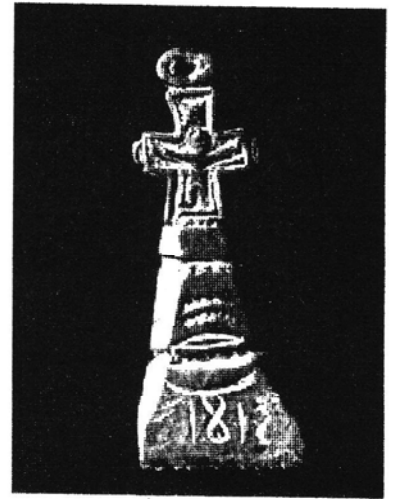
Copiii, dar și flăcăii și fetele *se stropesc* cu apă, reciproc.

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

Se pun crengi de tei la porți, la case, la grajduri, dar și ramuri de rug,

- Mă duc și te lăs!
- Nu-i bai că ti-i duce,
- Da-i bai că-i întoarce!

Colecția PARASCA FĂT, Desești.

Lasă, lasă, s-o urască
Numa să nu-și bănuiască:
A-nstica sticu de grâu -
A vini ș-a fi târziu,
A-nstica sticu de iarbă -
A vini și i-oi fi dragă.
Io nu-s din gunoi molit -
Pare-mi rău că l-am ibdit,
Io nu-s din gunoi cu zgură -
Pare-mi rău că i-am dat gură.

76

Cuculbău de p'ângă tău
Umblă badea-n butu meu,
Gândește că-mi pare rău.
Da' mie îmi pare bine
C-am scăpat, bade, de tine,
De tine, de ura ta
Și de ura mâne-ta,
C-am auzit io de-acasă
Cum o dat cu pumnu-n masă
Că-i trebe noră frumoasă.
Io frumoasă nu pot fi -
Fie-i Mama Pădurii:
Io-s tânără, cu bumbuț, -
Mutu ei n-are dintuți,
Io-s tânăra, cu mărgelă -
Mutu ei n-are măsele.

Colecția MIHAI ROGOJAN, Lăpuș.
De la Șofronă Toma, 59 ani, 1973.

77

Măicuță, când m-ai născut
Mai bine să si făcut
Două fântânele reci
Între două dealuri seci
Și din pticioarele mele
Să si făcut scăunele
Și din mâna mé cé stângă
Un stejar de ținut umbră
Și din mâna mé cé dreaptă
Un păhar de băut apă:
Cin' p-acolo-ar si trecut
Apă rece-ar si băut -
Mai pomană-ai si avut.

De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

78

Măicuță, când m-ai născut
 Mai bine să si făcut
 Două fântânele reci
 Între două dealuri seci,
 Din pticiorucăle mele
 Să si făcut scăunele,
 Din mânuca mé cé dreaptă
 Un păhar de băut apă:
 Ori și cine-ar si trecută
 Apă rece-ar si băută,
 Mai pomană-ai si avută,
 Da'-așe m-ai făcut pe mine
 Și n-are pomană nime.
 De la Anuța Vlad, 48 ani, 1980

79

Măicuță, când m-ai născut
 Mai bine să si făcut
 Două fântânele reci
 Între două dealuri săci:
 Când p-acolo-ai si trecut
 Apă rece-ai si băut
 Mai bine ț-ar si părut
 Decât să mă si avut
 De jele și de dor mult.

80

Să si bătut Dumnezeu
 Talpa la leagănu meu
 Că-am avut noroc tăt rău.
 Măicuță, a meu noroc
 L-ai pus cu lemne pe foc,
 Peste lemne pus-ai paie
 Să ardă cu hopătaie:
 Focu arde și se gată -
 Omu după noroc cată,
 Focu arde și se sfînge -
 Omu după noroc plînge.
 De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

81

Vai de norocu meu, mamă,
 Ca un siruț se destramă
 Și n-o să-l mai am mi-i teamă;
 Ca un măr frumos se strică
 Și n-o să-l mai am mi-i frică,
 Frică, maică, ca de foc
 Că rămân fără noroc.
 De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

82

Blăstămatu-m-o urātu
 Să nu mă prima pământu
 De n-oi mere după dânsu.
 De ș-ar fa' casă de nuc
 După ură nu mă duc,
 De ș-ar fa' casă de fag -
 Tăt m-oi duce după drag.

83

Lume ré, lume urătă,
 Mult mi-ai fo' rânduilită;

pentru a nu se lua laptele de la vaci. În *coarnele vitelor* se leagă fâșii de tei. La pragul grajdului se pune *lanț* și *potcoavă veche*, pentru a feri animalele de șerpi și alte digăanii.

Tinerii, la ieșirea din biserică și pe drum se *stropesc cu apă*, din câni, găleți, "puști" de soc care se folosesc și la stropitul albinelor când roiesc.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002.

Sâmbăta lui Lazăr (Sâmbăta morților) este ziua care precede sărbătoarea Floriilor, ultima sâmbătă din Păresimi, cristalizată cu apelativul de "Sâmbăta morților". Este ziua destinată pomenirii morților sau a "moșilor", într-un cadru liturgic, dar mai ales a îmbunării lor prin intermediul unei mese bogate, oferită, în cimitir, săracilor: "femeile duc prescură, curechi împlut, cozonac, horincă și împart la săraci, în sintirim".

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bărsana. De la Ioana Cora, 62 ani, 1988.

28 aprilie - Duminica de staurele florilor, Duminica Floriilor precede duminica Paștilor, marcând începutul Săptămânii Mari, sau Săptămâna Patimilor.

Onomastica sărbătorii este cea consacrată Floraliei sau Floriliei romane, celebrată în cinstea zeiței Flora și a florilor (Al. Popescu, "Elemente de continuitate daco-romană", în Revista de etnografie și folclor, nr. 2, 1980). Din contaminarea unor rituri legate de această prăznuire romană cu alte practici ceremoniale agrare de substrat geto-dacic, peste care, mai târziu, s-a suprapus adstratul creștin, a rezultat această sărbătoare de primăvară, de importanță majoră.

Obiceiul ducerii de ramuri de "*Ioză* sau *răchită*", la sfințit, în dimineața zilei de Florii" este, probabil, o relicvă a unui rit specific Floraliei.

Se face, în seara premergătoare sărbătorii, "*turtă cu lictari ori cu păsat*", care se consumă duminică dimineață, "înaintea altor bucate", transimbolizând recoltele viitoare și fiind o evidentă reminiscență de rit agrar. "Mățișoarele" sfințite în biserică și împărțite celor prezenți la liturghie sunt păstrate "tăt anu, între bărne, la grindă, la icoană", în virtutea credinței că sunt înzestrate cu puteri miraculoase, neutralizatoare, apotropaice, "ferind casa de gheață, de trăsnete".

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bărsana. De la Ioana Cora, 62 ani; Elisabeta Petrică, 62 ani, 1988.

Se adună *mățișoare* la fiecare casă, se duc la biserică și se sfințesc. Se pun la icoane și se țin tot anul pentru a feri casa de rele. Se pun și la grajduri.

Colecția DUMITRU IUGA, Sălișteștea de Sus. De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

Se duc *mățișoare* la biserică, să fie sfințite. "Când îi vreme gré, iei *mățișoare*, le *pui pe foc*, le *scoți afară* și fumul acela împrăștie norii" Tot când i vreme gré, "bați săcurea-n tăietor sau în stâlpu casei, scoți afară lopata și cociorva, apăi iute întoarce vremea gré"

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

De duminica Floriilor se duc la biserică *mățișoare* și flori.

De joi seara, în săptămâna patimilor, *nu se trag clopotele* până la Înviere. Chiar dacă este mort în sat, se bate numai toaca.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002.

Georgeta Maria Iuga: Maica îndurerată.
 (icoană pe sticlă) Foto: John Pole

Săptămâna Patimilor, Săptămâna Mare instituie obligativitatea postului pe toată durata și ajunare în Vinerea Mare. Joia Mare și Vinerea Mare, în baza unor interdicții, sunt zile nelucrătoare, singurele *activități admise* fiind cele preparatorii, casnice, necesare întâmpinării Paștilor. În după-amiezile acestor zile preotul face citirea celor 12 Evanghelii, care rememorează, în detaliu, anecdotică Patimilor, conturând contextualitatea sacrificiului voluntar al lui Iisus Christos.

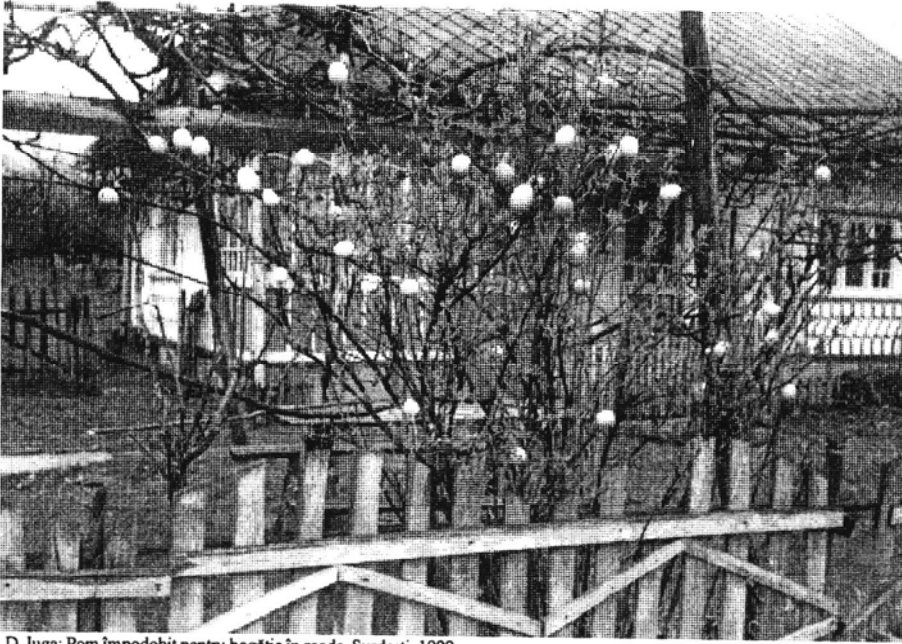
Ce trece pân sat

Și nu bate cănele?

(mupA)

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

Sâmbăta este destinată frământării și coacerii "păștii" și, în egală măsură, vopsirii ouălor. Metoda tradițională de vopsire presupune folosirea cojilor de ceapă pentru a da nuanța îndătinată, roșul (din ceapă roșie), iar pentru ornare, erau uzitate frunzele de trifoi, coada șoricelului sau alte "semne" vegetale parțiale. Adaptarea lor la ziua comemorativă a resurecției personajului era ilustrată de scrierea cu ceară pe ouă: "Hristos a înviat!".

D. Iuga: Pom împodobit pentru bogăție în roade. Șurdești, 1999.

În mentalitatea populară dăinuie încă ideea că ouăle roșii reprezintă, simbolic, sacrificiul suprem și voluntar al lui Iisus pentru salvarea omenirii din Păcat, idee argumentată și anecdotic: "când o fo' răstignit pe cruce, la pțicioarele lui o fo' o cotarcă cu ouă și din sângele lui s-o roșit ouăle". Însemnele păcatului de omucidere divină, transmise de la strămoșii implicați la urmașii de toate spițele, sunt *pistruii*: "jizii de acé îs burețoși, că zice că cocoșu care-o cântat de tri ori în zori era stroptit cu sânge și când o scuturat din aripă, i-o stroptit pe obraz".

Funcționalități cultice, de sorginte creștină, a ouălor roșii de Paști i se asociază o alta magică. *Cojile de ceapă* și *zeama de pe ouă* sunt eficiente în magia de dragoste: "fetele, când văd întâiaș dată *rândunica*, le aruncă după ié, să sie dragi ca rândunica".

Ouăle roșii de Paști, *vinul* și *pasca "slujită"* tot cu această ocazie, constituiau ofranda de care se serveau fetele pentru "*îmbunarea mătrăgunei*", în magia de dragoste. *Cojile* acestora se "aruncau în grădinuță, să nu strice grădina nemnică", cu o dublă intenționalitate: de purificare și neutralizare.

Nici copiii nu erau excluși din contextul general al pregătirii Paștilor. Participarea lor era mai direct-magică, comparativ cu aceea a celorlalte grupări de vârstă. În zilele considerate de grea încercare pentru martirul creștinătății, Vinerea Mare și Sâmbăta copiii "*bat toaca*", un ritual care pare să aibă, prin finalitatea sa, aceeași semnificație magică precum focurile echinoctiale: de ajutor magic acordat inițiatorului unui cult, într-un moment limită.

Colecția OTILIA OANA BÂRSAN, Bârsana. De la Ioana Cora, 62 ani; Doca Ivanciuc, 76 ani, 1988.

Cum se face pasca de Paști.

Se pune făină, 1 kg. pentru fiecare pască, într-o covată de lemn, se face o groapă în mijlocul făinii unde se pune drojdie (de 50 bani), amestecată cu apă caldă și puțină sare, după care se lasă să dospească puțin drojdia. Se mai adaugă apă caldă și se amestecă cu făina, apoi se frământă până se obține un aluat obișnuit, ca pentru pâine. Se lasă aluatul să dospească. Apoi

Ce-i în gușă
Și-n căpușă.

Colecția DUMITRU IUGA

Lume urâtă și ré,
Mult ai fo' pe sama mé;
Lume ré, lume legată
Cu lanțuri și cu lăcată -
N-oi scăpa din tine-odată?

84

Eu de n-aș avé coptii
Trece-aș dealu la Gutâi,
Eu de n-aș avé bărbat
Trece-aș dealu la Banat
Cu mândruțu celălalt.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

85

Morții tăi de liliac
Ce-ai mâncat frunza de fag,
Norocu la omu drag;
Ce-ai mâncat frunza de tidru,
Norocu la omu mândru?

De la Ion Iuga, 85 ani, 1980

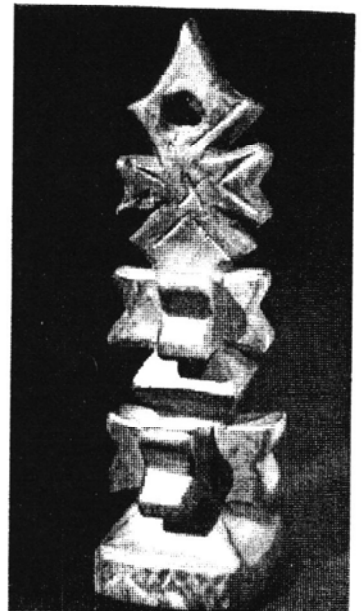
86

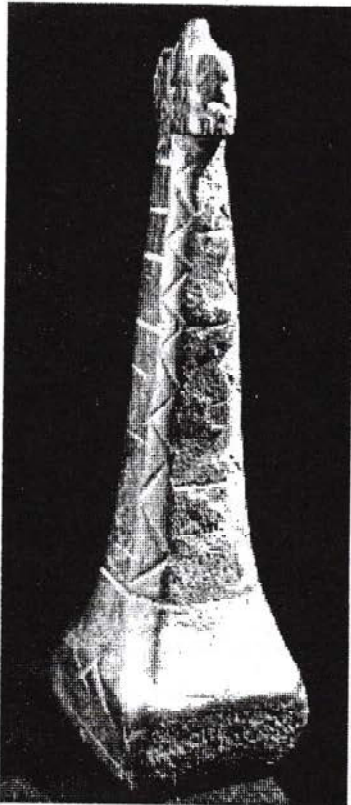
Mult mă-ntreabă iedera
Ce nu-s verde ca dânsa;
Iedera poate si verde -
Până-i lume-aumbră șede,
Iedera n-are mânuri
Să margă de su(b) corciuri,
Iedera n-are pțicioare
Să margă de-a umbră-a soare.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

87

Vine maica și mă-ntreabă:
- Ce mai faci, fata mé dragă?
Fata maicii, de-o duci bine
Unde-i carnea de pe tine?
- Carnea și cu oasele
Mi-o mănăcă dușmancele,
Dușmancele satului,
Mândrile bărbatului.
Maică, de vrei să mă ai,
Adă patru boi și cai,
Patru cai și patru boi

Să-m duc zestrea înapoi,
Să se mire fetele
Ce noroc au fetele,
Să se mire lumea toată
Ce noroc are o fată,
Să se mire Dumnezeu
Ce noroc am avut eu.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus
De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

88

Nu lăsa, Doamne, urât -
La femeie bărbat hăd,
Nu lăsa, Doamne, osândă -
La bărbat femeie hădă.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borsă

89

Mamă, pântru urātu
Mere-oi ș-oi lăsa satu
Și n-oi mai vini altu
Până-a bate clopotu
Că-amu-o murit urātu;
Nici atunci nu m-oi încrede
Până ce nu mi-i trimete
Un siruț de iarbă verde,
Iarbă verde din mormânt
Crescută de pe urât.

90

Socrii răi, bărbatu mut,
Cu vreme m-or pune-n lut;
Socrii răi, bărbatu căne -
Cu vreme m-or pune bine.

91

Greu-i a lucra cu lutu
Ș-a trăi-n casă cu mutu,

se împarte în mai multe bucăți (câte păști se fac), fiecare bucată se întinde în formă rotundă, iar în mijlocul fiecărei bucăți întinse se pune brânză de vacă, făcută cu ou și puțină sare, iar apoi se împătură din 6 pături. Peste locul unde se întâlnesc cele 6 pături se pune un cerc de aluat împletit din 2 bucăți, în mijlocul cercului punându-se puțină brânză. Pasca astfel terminată, se unge cu ou bătut într-un vas, cu ajutorul unui stropitor (un băț mic, cu o cârpă legată la unul din capete). Păștile se așează apoi pe pănușei și se coc pe vatra cuptorului.

Colecția MARIA PRUNĂ, Vălenii Șomcutei. De la Eugenia Pintilie, 45 ani, 1990.

În ziua când se face pasca, cojile de ouă folosite pentru pască se aruncă într-un pârâu, într-o vale, la râu, "pentru răcmăni".

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus, De la Florica Chiș, 35 ani, 2002.

Împietrirea ouălor de Paști.

Împietrelele se prepară joi seara sau vineri dimineața, astfel: 1 litru zer de vacă; o mână de frunze de cocorâțe (narcise) și un pic de piatră acră, se amestecă într-un vas și se leagă la gură cu o cârpă.

Sâmbătă după masă se fierb ouăle. Într-o cutie de tablă se topește puțină ceară, iar cu ajutorul unui condei din pană de găină se "scriu" ouăle cu ceară (linii, frunze, cercuri, romburi - cum vrem să le desenăm). Ouăle scrise cu ceară se pun la împietrit, se lasă să stea 10-15 minute. Între timp se pregătesc roșelele, din 2 gr. roșele (galus) de ouă, 1 litru de apă, puțin oțet (2-3 linguri) și puțină sare de bucătărie.

După ce se scot ouăle din împietrele, ceara cade de pe ele și rămân curate; apoi se pun în roșelele pregătite. Ele se vor roși, iar locul scris cu ceară va rămâne alb, scoțând în evidență ornamentele.

După ce se scot din roșele, se ung cu slănină pentru a primi strălucire. Ouăle se mai pot vopsi și cu coji de ceapă. Se pun într-un vas: 2 mâini de coji de ceapă și apă până trece peste coji; se lasă să fiarbă. Când au fiert cojile, se pun ouăle, spălate și nefierate. Ouăle se vor vopsi portocaliu și, în același timp, vor și fierbe.

Colecția MARIA PRUNĂ, Vălenii Șomcutei. De la Iuliana Tămăian, 70 ani, 1990.

Ouăle potcovite.

Când eram coptil, ne spuné părinții de ouăle potcodite și îmblam noi pe dealuri, după ele. Făcém rost de ele, fiecare coptil să le avem de Paști. Merém care unde știem, din bătrâni, să le găsim. Cătam ptetree albe, c-acolo ptetreele-s calcaroase, care să fie rotunde, ca oul. Dacă le găsem, le ducém acasă, le curățam cu alte ptetree, cu ele câtă olaltă, să se ducă zgrunțurii, să le facem mai frumoase.

Care era mai deștept, le băgam în leșie, leșia ce se face din cenușă și paie de ovăs, când se spală cămeși; leșia fiartă de 2-3 ori. Noi le băgam în leșie, când era hierbinte și era ultima leșie. Le lăsam cam o oră și se răcéu apoi, odată cu leșia.

Le scotém afară și le frecam deolaltă, ca să deie culoarea. Nu pré mult, că de le frecam pré mult se mniceau, erau ca de pasăre; numa atâta cât să

D. Iuga: Coji de ouă aruncate în pârâu pentru Răcmăni, Săliște de Sus, 1995.

De la noi până la voi

Tăt mațe de unguroi.

(Gardul de nulele)

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

deie față la ou. Le lăsam mari, ca de găină.

Dacă le frecam, ouăle primeu o culoare mai albăstriu și, în unele locuri, mai gălbănoi, cum i soarele la sfințit; înt-alte locuri și albe. După ce le frecam, se cunoștă pe ou ca o potcoavă, un cearcăn; așe se zăre, da' nu era precis potcoavă. De Paști ne întrecem care erau mai frumoase. Zăceu că așe le-o găsit, da' cele mai puțin frecate erau mai tari.

În ziua de Paști, ne ciocănem cu ouăle. La cei cu ouă de găină, pe tăte le luam.

Când ne dădem noi, cei cu ouăle potcodite - ne cunoștăm care avem - atunci pe cel mai slab se cunoștă locul unde era lovit. Nu era voie decât să deie amândoi deodată. Cel mai slab făcă un fel de groapă și i-l luam.

Alții dădeu cu el și în frunte.

După slujbă, ne jucam de-a mincea (din păr de vacă), ne ciocnem ouăle.

Popa ne băga, apoi, la vecernie. Ne mângâie și ne-ntreba câte ouă am strâns. Apoi stătem la vecernie, la rugăciune.

Acasă le păstram câteva zile, da' le ptierdăm, că numa de Paști le avém. La anu', cătam altele.

Colecția DUMITRU IUGA, Boiu Mare De la Ioan Nan, 53 ani, 1983.

Oul potcodit i ou fals, i de lemn, ori din cine știe ce.

Colecția DUMITRU IUGA, Cicărlău De la Nicolae Pop, 1983.

Potcovitul ouălor

De Paști, se fac și ouă potcovite, cu potcoave adevărate, făcute din plumb. Se cere multă îndemânare și atenție.

După ce se alege oul potrivit, se trece la confecționarea potcoavei și a cuielor (caiele), toate dintr-un metal moale. Fiind terminată potcoava, se înseamnă pe ou locurile găurilor pentru cuie, în funcție de găurile potcoavei. Coaja oului fiind trasată, se fac găuri cu ajutorul unui burghiu. Prin aceste găuri se golește și oul de albuș și gălbenuș, apoi se montează potcoavele. Montarea depinde de îndemânarea și răbdarea celui care "potcovește".

Am învățat asta de la cineva, nu-i mai știu numele întreg, de la Nuțucu, zis Bărbosu, din Chiuzaiba, care spunea că o știe de la unul de prin sud-estul țării. Nu mă preocupă foarte mult, dar mi-am spus atunci când am văzut: "de ce n-aș putea să fac și eu așa ceva?". Și am făcut. Am arătat că pot

Colecția FELICIAN FĂRCAȘ, 43 ani, 2002, Unguraș

De arminden, 1 mai la Ilba Handal se pun mesteceni la porțile unde sunt fete de măritat, să aibă noroc să se mărite.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002.

În sâmbăta de Paști, copiii mai mărișori duceau ouă la popa, care le strângă. În ziua de Paști, le împărțea la copiii mici, de grădiniță, care erau bucuroși că primesc ouă.

Popa scrie care ou a fost mai frumos, ca să margă coptilu cu drag la biserică.

Colecția DUMITRU IUGA, Boiu Mare. De la Ioan Nan, 53 ani, 1983.

5 mai - Paștile

Așa precum Crăciunul este cea mai mare sărbătoare a ciclului hibernal, tot așa și Paștile își câștigă hegemonia în cadrul ciclului festiv de primăvară. Cuvântul Paști este de origine ebraică, însă termenul românesc derivă din latinescul "dies pascharum", ca și francezul pâques, dovada originii etimologiei cuvântului fiind cristalizarea formei de plural în amândouă limbile neolatine. Din punct de vedere al anecdoticii biblice, sărbătoarea Paștilor celebrează resurrecția eroului salvator al unui mit: mitul creștin. Comemorarea resurrecției eroului divin este cunoscută în popor cu numele de "Înviere" și are loc Duminică dimineață în jurul orei trei. "Semnalul" prin care se reclamă participarea la marele eveniment este produsul amalgamării a două entități

Ajunge o botă
La un car de oale.

Colecția DUMITRU IUGA

G. M. Iuga: Cina cea de taină. (icoană pe sticlă) Foto: John Pole

Greu-i cu lutu-a lucra,
În casă-a trăi cu ura.

92

M-ai lăsat, bade, nu-i bai,
Știu că nu-s fată de crai,
Nici tu fecior de bdirău
Să mă lași să-mi paie rău.

93

Minte-avui,
Năroc n-avui:
Ș-am dat mintea pe noroc -
Amândouă ardă-n foc,
Ș-am dat mintea pe tihneală -
Amândouă ardă-n pară.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

94

Nu mă da, mamă, pe sate,
Să vin cu desagii-n spate,
Cu desagii-mbăierați
Și cu ochii lăcrămați.

De la Anuța Iuga, 70 ani, 1983

95

Spusu-ț-am, măicuță, ție
Să ții zile pântru mine
Să nu mă despart de tine.
Tu, măicuță, ț-ai ținut
Mnierecurea și vinerea
Să mă poți înstrăina
Că tu, maică, te-ai temut
Că-oi mere după-mprumut
Și nu ți l-oi da mai mult:
Eu de ban aș si lucrat
Și-napoi ți l-aș si dat
Să nu mă si străinat.

96

Ceterucă, lemn de brad,
Să si știut te-aș si spart
Că tu mi-i scoate din sat.
De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

97

N-am făcut la nime rău
Și m-o scos din satu meu;

Alții fură și omoară
Și nu-i scot dint-a lor țară,
Alții fură și omor
Și nu-i scot din satu lor.
De la Dumitru Iuga, 70 ani, 1982

98

Uite, mamă, urātu
Cum în cere inelu,
Nu mi-l cere să mi-l deie
Că mi-l cere să mă ieie.
Da', mamă, decât mi-i da
Mai bine m-oi spânzura
Înt-un vâr
De solovâr
Înt-o margine de târg
Să se mire și lumea
Să nu-și deie băiața
Cum m-o dat mama pe mine
După-aiest fătuț de căne:
Că mă bate-n tăte zile
Și-m dă lucru
Cu ruptu
Și mîncarea cu fontu,
Binele
Cu cleștele
De mă usc ca peștele.
De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

99

Mamă, urātu-a vini,
Fă bine nu mă sili;
De mă silești la urăt
Nu te-oi cânta la mormânt,
De mă silești la năcaz
Nu te-oi cânta la sălaș -
Da' închide ușa bine
Și spune că n-ai pe nime,
Tăt o-nchide ș-o apasă
Și spune că nu-s acasă.
Cu urātu-i greu o zi -
D-apoi eu cât oi trăi,
Cu urātu-i greu o noapte -
D-apoi eu până la moarte.
Dacă-a vini dragostea

acustice care nu au nimic comun: "toaca" și clopotele, reprezentare în plan simbolic a confruntării moarte-resurrecție. Participarea la marea sărbătoare presupune o purificare prealabilă, concretizată în *spălatul ritual* pe față și pe mâini cu apă adusă de la râu "în care se pune o coroană sau un zlot de argint" (*bani de argint*). Dimineața zilei de Paști era, și mai este socotită încă, un răstimp propice *vrăjilor* de tot felul. De aceea, pentru prevenirea și neutralizarea vrăjilor care s-ar putea "lega" de om, subînțelegând maladii corporale, este indicat, ca măsură eficientă, purtatul "*sării slujite*" în buzunar. De asemenea, *se evită sărutatul crucii* în această dimineață, în baza credinței superstițioase că acest simbol creștin ar putea deveni receptacolul unor vrăji care "se leagă", prin forme de magie contagioasă.

Vechiul obicei al "slujirii" unei game variate de bucate, se mai păstrează încă în formele cristalizate. *Purtatul desagilor* cu bucate: carne de porc, ouă, vin, horincă, cărnați, pască - este lăsată în *seama bărbaților*. Pe lângă bucatele destinate "slujirii" se puneau și *colaci*, care, în cimitir, erau împărțiți diacului și săracilor. Acest gest al ofertei colacilor avea, fără îndoială, semnificația de "*pomană a morților*", o foarte probabilă reminiscență a riturilor legate de cultul morților, semnalate și la romani primăvara ("Calendarul Maramureșului", CCP, Baia Mare, 1980).

Adusul păstii acasă, până în urmă cu patru-cinci ani, era o adevărată competiție, drumul de la biserică până acasă fiind parcurs "*în fugă*", pe principiul concurenței.

Primele purificate în această zi erau vitele: înainte de a pătrunde în casă, gospodarul intra în grajd și atingea vitele cu desagii "ca și cum le-ar fi sfințit și pe ele".

Momentul intrării în casă este marcat de pronunțarea noii *formule de salut*, impusă de specificul sărbătorii, "Christos a înviat!", rostită de un număr de ori egal cu cel al membrilor familiei. Odată cu etalarea bucatelor "slujite" pe masă, se abolește ajunul obligatoriu până în acest moment. Întâia dată, tot obligatoriu, se *consumă din alimentele sfințite*, după care nu se mai ține seama de nici o interdicție.

O similitudine evidentă cu Crăciunul se dezvăluie în credința prin care *vizita unei femei* era considerată nefastă, "nu-ț mere bine peste an", dar, dimpotrivă, *prezența unui bărbat* în casă la această sărbătoare era de bun augur.

În ziua întâia de Paști era obiceiul ca oamenii să *se sărute* între ei "ca să se vadă în ceea lume". Gestul în sine este cât se poate de firesc, însă

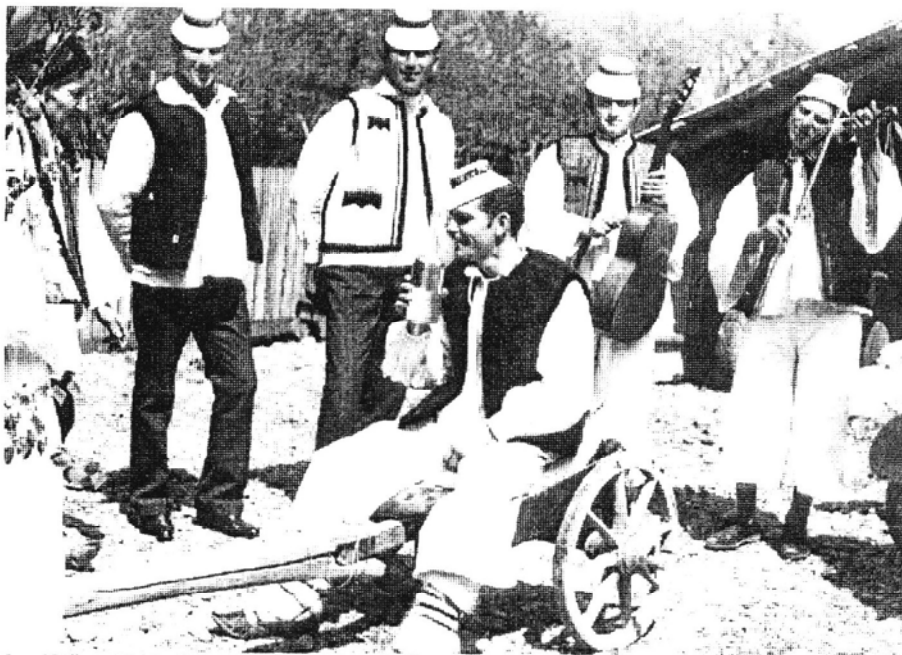

Al. Filipașcu: Sfințirea păștilor, Petrova

Două lemne-ngemănate,

O botă și jumătate.

(*imbăciuit*)

Ioan Nădișan: Sărbătoritul pe tileguță la Tânjăua din Hoteni

motivația lui pare a fi dorința de instituționalizare a aceluiași cod de interrelații umane, într-o post-existență precară.

Dacă masa ritualică reunește familia într-un moment ceremonial, „jocurile” îndătinat reunesc membrii comunității la cimitir, într-o voită intenționalitate de asigurare a participării simbolice, a *viilor și morților*. Dacă participarea celor în viață este una activă, nesimulată, prezența celor „de dincolo” este pasivă, presupusă. Specificul jocurilor reclamă, din nou, necesitatea diferențierii pe grupe criteriale de vârstă și sex.

De-a-ncălcitoarea jucat de fete și constând în executarea unor slalomuri printre pietre: „puné niște ptetri, ș-apoi se ținé de mână și se-nvârté să nu calce ptetrile”. Această formulă de manifestare prezintă toate atributele unei hore ritualice.

De-a florile, jucat tot de fete. Actanții principali erau Îngerul și Dracul, surprinși într-o acțiune competitivă de câștigare a sufletelor. Fiecare participantă își alegea un nume de floare, care putea sau nu să fie ghicit de către unul dintre exponenții simbolici ai celor două lumi.

Dracul: - Bomb! Bomb!

Îngerul: - Cine-i acolo?

- Dracu cu păharele!

- Ce vré?

- Flori!

- De care?

Protagonistul implicat direct urma să ghicească dintr-o singură încercare unul dintre numele luate de fetele-flori. Fiecare ghicire a pseudonimului existent presupunea trecerea în tabăra „Dracului”.

Când numărul fetelor scădea vertiginos, i se oferea aceeași șansă Îngerului:

Îngerul: - Țin! Țin!

Dracul: - Cine-i acolo?

- Îngerul cu păharele!

- Ce vrea?

- Flori!

- De care?

Fetele așteptau să li se ghicească numele. Câștiga cine ghicea mai multe nume de flori pe care și-l lua fetele.

De-a oile, era jucat tot de fete, care se așezau în cerc, câte două, una „pup”, reprezentând „mielul”, cealaltă în picioare, reprezentând oaia.

Una dintre fete rămânea în afara cercului și intenția ei era de a-și

Laudă-te gură
Că ț-oi da friptură.

Colecția DUMITRU IUGA

Descuie, mamă, ușa
Și fi spune că mi-i da.

100

Popă, când m-ai cununat,
Tri sute de lei ț-am dat
Ș-amu ț-aș mai da o mie
Să mă scap de sărăcie.

101

Mori, lume, să mor în tine,
Nu mi-ai fost de nici un bine
Că și cât mi l-am făcut
Cu badea l-am petrecut.

De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

102

Cucule, penele tale
Ți le-am văzut p'ângă-o vale,
P'ângă-o vale răstirate
Că n-ai cântat cu dreptate.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

103

Cucule, penele tale
Le-am văzut în jos, pe vale
Și le-am văzut scălmănite
Că n-ai cântat cu dreptate.

104

Cucule, de ce nu cânti
Până nu-s fagii-nfrunziți
C-apoi dacă-or înfrunzi
Cânta-u-ai, da nu-i știi.

Colecția MIHAI OLOS.

105

Mult mă mir de tine, cucu,
Cum trăiești fără de lucru?
Și eu-s pasăre ca tine -
Fără lucru nu mi-i bine,
Și eu-s pasăre ca tu -
Nu trăiesc fără lucru.

106

De-aș ști cânta ca și cucu
Nu m-aș mai strîca cu lucru
Că-aș zbura din crangă-n crangă
Și-aș cânta la lumea-ntreagă,
Aș zbura din fag în fag
Și-aș cânta la omu drag,
Aș zbura din tidru-n tidru -
Mi-aș alé omu de mândru.

De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

107

Cucule, mare dușman,
Ț-am plătit să-m cânti un an
Și tu mi-ai cântat o lună -
Nici atunci de voie bună,
Mi-ai cântat pe lemn uscat
Să-m trăiesc tăt supărat.

108

Cui i cântă cucu sara
Supărat i tătă vara,
Cui i cântă dimineăța
Supăratu-i pe viață
Că și mie mi-o cântat -
Pe viață-s supărat.

De la Dumitru Iuga, 80 ani, 1990

109

Care cuc mi-o cântat mie
De la munte să nu vie,
Vie-i penele pe vânt
Că mi-o cântat de urât;
Când a da să se coboare
Ptice ptiatra și-l omoară,
Când a da să vie-acasă
Ptice ptiatra și nu-l lase.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus.
De la Ion Iuga, 85 ani, 1980

110

Cântă paserile-n codru,
Tăte cântă mai la modru,
Tăte cină și s-alină -
Numa io n-am ce cina
Că mi-i cuibu lângă drum,
Subt o tufă de alun
Și drumari pe drum trecē,
Cuibu mi-l zburătăcē.

Colecția SĂHA, 2002

111

De-aș trăi ca bradu-n munte
N-aș avē supărări multe,
Da-m trăiesc ca rugu-n vale
Și am multă supărare.

De la Maria Dunca, 18 ani, 1988.

112

Asta lume nu-i a mé,
Ceielaltă nici așé,
Asta lume mi-i vândută,
Ceielaltă mi-i pterdută.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

câștiga un plasament în cerc. În acest scop trebuia să desfășoare o adevărată competiție. Ea ("cumpărătoarea"), întreba pe una din fetele, în picioare, din cerc:

- De vânduț ți-i mielul?
- Nu știu vinde-l-oi o' ba,
Până nu m-oi întreba
De mama și de tata.

În momentul pronunțării ultimului cuvânt al formulei, începea competiția: cele două protagoniste fugeau în direcții opuse, roată pe lângă cerc, iar cea care ajungea la locul de pornire și atingea mai repede mielul cu mâna, câștiga. Cealaltă fată, rămânea în afară și devenea ea "cumpărător".

La **dupleț** era un joc cu mingea, un fel de oină, jucat de băieți, pe categorii de vârstă. Se numeau doi reprezentanți din grup care își alegeau componența celor două tabere rivale prin nominalizarea alternativă, după criteriul performanței, știute, a fiecăruia dintre participanți. Alese, cele două tabere trăgeau la sorți cine stă "în casă", adică "la bătute" și cine "afară". Locul privilegiat era "la bătute", ceilalți trebuind să-i servească, "să arunce" mingea pentru a "o bate" cu bota special confecționată, la un capăt mai îngroșată, "leșca". Cei "de afară" serveau "bătutele" celor "din casă" și încercau să prindă mingea și să-i "înțelească" (țintească) pe cei "din casă" care, pe "bătută", fugeau până la "ținta" stabilită dinainte, în partea opusă locului "din casă" (de unde executau "bătutele"). Dacă unul era "înțalțit", stătea deoparte până la terminarea partidei și echipa sa pierdea punct. Dacă și ultimul jucător "din casă" era "înțalțit", schimbau rolurile, jocul reluându-se.

Ziua de Paști era așteptată cu nerăbdare de tinerii satului, căci, după un interval de timp care instituiseră atâtea interdicții, li se îngăduia, abia acum, să se manifeste deplin și, mai ales, să organizeze "jocul satului". Sărbătorite pe durata a trei zile - cea de a treia zi având un vădit substrat apotropaic -, Paștile înseamnă, în contextul comunității rurale, o a doua "deschidere" înspre vitalitate și inedit, înspre metamorfoză și, totodată, o mai profundă implicare în activitățile agrare ale unui ciclu deja început.

Colecția OTILIA OANA BĂRSAN, Bărsana.

De la Elisabeta Petrică, 62 ani; Marișca Bărsan, 56 ani; Ioana Cora, 62 ani; Ștefan Bărsan, 54 ani, 1988

De Paști se face *curățenie* generală în case, pe afară, se pregătesc *haine noi*. În Vinerea de Paști se înroșesc și se împistresc ouăle. Sâmbăta se coace pasca și se frige mielul în cuptor, iar seara, se pregătește *coșarca* cu mâncărurile ce vor fi duse la biserică pentru sfințit. Nu lipsește sticla cu vin și lumânarea. Peste coșarcă se așează o ștergură, "fundul de pască". De acum se *salută* cu "Christos a înviat", răspunzându-se "Adevărat că a înviat". Când *ciocnesc ouăle* roșii se spune aceeași formulă.

În prima zi de Paști se consumă numai alimentele sfințite la biserică. Dimineăța, în ziua de Paști, te speli cu apă în care se pune un *bănuț de argint* și un *ou roșu*, pentru a fi curat ca argintul și să fii roșu tot anu. Nu-i voie să dormi în ziua de Paști că îți plouă fânul.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002

În dimineăța de Paști, toți membrii familiei se *spălau* dimineăța cu apă "de pe urzică, ban și ou roșu, să fie curățți ca banu și lăcomoși (căutați), aspri ca urzica și frumoși ca oul".

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Rozalia Nedila, 74 ani, 1981)

În Oarța de Sus, în fiecare an, se face *plata Paștilor*. O familie se oferă să pregătească pasca și să ofere vin curat care se toarnă pe pască și colaci. Acestea sunt duse la biserică, în ziua de Paști, în străiți albe, iar după sfințirea bucatelor, are loc "prânzul Paștilor" la casa celui care "a plătit Paștile", unde se fac pregătiri cu mâncare și băutură la care sunt invitați neamuri, vecini, oameni săraci, prieteni.

*Ciumulcei, ce-i:
Am o scroafă cu purcei,*

*Când țâțâiește unu
Tăț țâțâiesc.* (ɲɪɲɔʃ)

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA
ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE
MARAMUREȘ
BIBLIOTECĂ
Nr. 82 / 16 II 2004

Francisc Nistor. Trecerea cu "Tânjaua" prin râul Mara, Sat Șugatag, 1968

În Vinerea de Paști, unele fete obișnuiau să se ducă la fântână sau la o apă curgătoare, luau apă cu mâna și-și aruncau peste umeri, rostind:

Mă sculai în zorii zorilor,
În cântecu cocorilor,
În mândra,
Draga vineri dimineața,
Zî la anu'
Și mă aflai de ochi orbită,
De mânuri legată,
De picioare împiedecată,
În mare ură țipată -
Ură de tată,
Ură de mamă,
Ură de frați,
Ură de surori,
Ură de moși,
Ură de tăț feciorii satului
Cei din fruntea danțului.
Nime-n lume nu m-aude,
Nime-n lume nu mă vede,
Numa Maica Sfântă
Din poarta sfântă:
- Ce te plângi,
Florică mândră și frumoasă?
- D-apoi, Maică Sfântă, plâng
Că mă sculai în zorii zorilor,
În cântecu cocoșilor,
În mândra,
Draga Vineri dimineața,

Zî la anu'
Și mă aflai de ochi orbită,
De mânuri legată,
De picioare împiedecată,
În mare ură țipată:
Ură de tată,
Ură de mamă,
Ură de frați,
Ură de surori,
Ură de moși,
Ură de tăț feciorii satului
Cei din fruntea danțului!
- A, Florică mândră și frumoasă,
Nu plânge,
Nu te tângui
Că io de mâna dreaptă luate-oi,
Șustaru botezului da-ți-l-oi,
Cu ștergura Sfântului Soare șterge-te-oi,
În fruntea danțului răstădi-te-oi,
Trâmbită-n mâna dreaptă pune-ți-oi,
Cine-n lume te-a auzi
Tată lumea a ieși și-a zice:
- Cine vine,
Cine s-aude?
- Un vișin mândru și-nflorit
În fruntea danțului răstădit.

Descântecul se leagă și cu danțul din sat, care începe în a doua zi de Paști.

Colecția PETRICĂ SCĂUNAȘU, Oarța de Sus. De la Florica Mureșan, 71 ani, 1981.

La Vălenii Șomcutei, duminică dimineața, la ora 5, se face slujba de Înviere. Fiecare familie din sat merge la biserică. Din poarta bisericii și până la ușă sunt pietre (lespezi) mari scoase de o palmă din pământ, în timpul anului se

Să trăiești o sută de ai
Și io să-ț țin lumina
Și să-ț duc praporu.

Colecția PARASCA FĂT, Desești.
De la Dumitru Baias

113

Tinerețe-n haine scumpe
Purta-v-aș și nu v-aș rumpe,
Tinerețe-n haine crețe
Purta-v-aș la bătrânețe;
Bătrânețe-n haine rele
Mult aș da să scap de ele.

114

Bătrânețele m-ajung
Mărgând pe drumuțu lung,
Bătrânețele m-apasă
Mărgând de la crășmă-acasă:
Eu mă duc, nu mă păzesc -
Ele stau și m-agodesc,
Eu mă duc, nu mă duc tare -
Ele mă așteaptă-n cale.

De la Dumitru Iuga, 80 ani, 1990

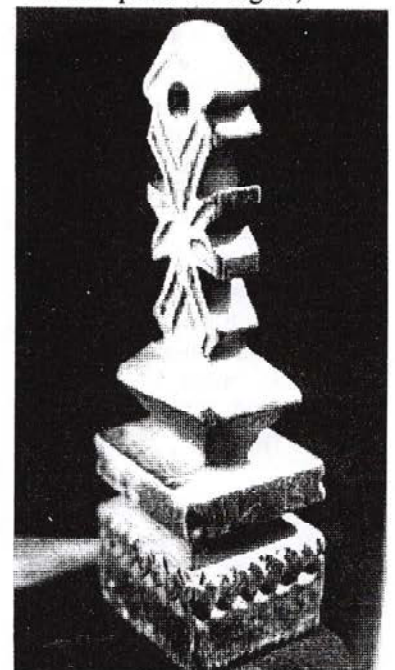
115

Pe marginea codrului
Cântă puiu cucului
Ș-așé cântă de cu jele
De plâng ptețrile-n vâlcele,
Păsările-n cuiburele.

De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

116

Cuce, nu te-aș blăstăma
De-i vini și mi-ai cânta
Că până când mi-o fo' bine
Fost-ai, cuce, tăt cu mine,
De când am căzut la rău
Unde-i cucu, unde-s eu?
Cucule, penele-ț cadă
Să nu mai cânti pân livadă:
Crește iarba ne-nflorită
Când rămâne necosită.
Vine cucu și mă-ntrebă
Ce nu cântă coasa-n iarbă:
- Iarba-i mare și bătrână,
Coasa-i plină de rugină;

Și-o nevestă supărată
Nu ști' coasa cum se bate
Și-i năcaz de nu se poate.
De la Gheorghe Vlad, 34 ani, 1968

117

Când m-o făcut maica fată
Să mă si făcut o ptiatră
Pe o margine de apă
Că mulu m-ar si mulită -
N-aș trăi tăt ozilită
Și apa m-ar si spălată -
N-aș trăi tăt supărată
Că plâng sara, dimineața
Până-mi gălbinește fața
Și mi-i urâtă viața.

118

Lume scârdită și-amară
Cum te-oi aprinde-nt-o sară
Că-amu știu că-i arde bine
Că-i uscată frunza-n tine,
Amu știu bine că-i arde -
Te-ai uscat de jumătate.

119

De-ar ști pruncu când se naște
Câte-n lume l-or mai paște
Tată dulce n-ar mai suge,
Ar muri și-n rai s-ar duce.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

120

Mărg în lume, nu mi-i bine,
Vin acasă - n-am la cine,
Mărg în lume, n-am iosag,
Vin acasă - n-am om drag.
De la Ioana Iuga, 60 ani, 1968

121

Nu mă blăstăma, măicuță,
Că nu știi că ce-oi ajunge:
Că-oi ajunge zile rele
Și Ț-a păré, maică, jele,
Că-oi ajunge năroc rău
Și Ț-a păré, maică, rău.

facea aici pomenirea morților, dar se și umbla peste ele. De Paști, fiecare familie avea câte o piatră, o curățau și își puneau coșurile cu mâncare (slănină, cârnați, pâști, pască demnicată în vin, caș, miel, țuică și vin). După terminarea slujbei și sfințirea mâncărilor, fiecare familie se ospăta la biserică, după care rămăneau în Țintirim unde se organizau jocuri. Femeile stăteau pe pietre să privească.

Fetele jucau jocul „Ileană”: se prindeau în cerc și, învârtindu-se, cântau:

Hai, Ileană, la Poiană, Ileană, Ileană,
Să-ți alegi o floricea, Ileană, Ileană,
Dintre care Ț-o plăcea.

O fată era în cerc și răspundea, tot cântând:

Astă floare mi-am ales, Ileană, Ileană,
Să o joc, să o-nvârtesc, Ileană, Ileană.

Fata luată la joc, rămânea apoi în cerc și jocul continua.

Bărbații și feciorii se jucau de-a „mincea-n lobdă” (un fel de oină). Mincea era din cârpe, legate strâns cu sfoară sau din tureac de cizmă (de piele) care, umplut cu cârpe se lega apoi cu ceaplăul.

În Țintirim se stătea până seara, când toate familiile plecau acasă.

Luni, a doua zi de Paști, după ce ieșeau de la biserică, se făcea danț în sat.

Colecția MARIA PRUNĂ, Valenii Șomcutei. De la Iuliana Pintilie, 94 ani, 1990.

În Unguraș, fiecare familie duce la biserică și fărină, s-o sfințească preotul.

Fărina sfințită se pune peste abrac și li se dă vitelor.

În abrac se pun și cojile de ouă roșii, sfărâmate.

Colecția DUMITRU IUGA, Unguraș, De la Marcel Morar, 25 ani; Felician Fărcașu, 43 ani, 2002.

Despre cei din Săsar se zice că numa când văd că vin pe râul Săsar coji de ouă roșii știu că-i Paștile. „Ei văd cojile și zic: i Paștile amu”.

Colecția DUMITRU IUGA, Unguraș, De la Felician Fărcașu, 43 ani, 2002.

În ziua de Paști, viné popa și controla ouăle de frumoase. Mamele urmăreau ce zice popa.

Ș-o vinit un bătrân, o tușit și i-o căzut gacile. Atunci am văzut și eu prima dată un om așé cum i el. Bdetu om, n-o știut cum să și le tragă. De-atunci, de rușine, n-o mai mărș la biserică.

Eram ca de 7 ani.

Colecția DUMITRU IUGA, Boiu Mare De la Ioan Nan, 53 ani, 1983.

D. Iuga: Investirea (ridicarea) Udătorului, Șurdești, 2000

„Udătorii”. La Cetățele, ca și în Hoteni, Hărniciești sau Șurdești, s-a practicat, până la primul război mondial și sporadic între cele două războaie, obiceiul legat de muncile agricole de primăvară, cunoscut sub denumirea de „Udătorii”. Obiceiul constă în sărbătorirea celui mai harnic gospodar din sat care a ieșit cel dintâi la arat în anul respectiv. Obiceiul devenea o sărbătoare a întregii comunități, iar locul de organizare era la biserică. Aici, în fața Antistei (sfatul bătrânilor, confundabil cu consiliul bisericesc) se stabilea cine este cel mai harnic plugar și care trebuia sărbătorit. Unul dintre membrii antistei, de

Am o cămărușă -

Pe nică(ie)ri n-are ușă.

(no)

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

obicei cel mai bătrân, pronunța numele *udătorului*, după care, prin consens, era anunțat întregii asistențe. Udătorul trebuia să fie nu numai plugar harnic, dar trebuia să fie recunoscut și ca un om cinstit și de omenie, cu o familie bine organizată.

D. Iuga: Cu alaiul de la Tânjăua din Hoteni spre râu, 2001

În joia de dinaintea Paștilor, sub supravegherea Antistei, pentru buna desfășurare a acestui moment important din viața satului, se alegeau cei *doisprezece crai*, *judcătorul* și "*cloșca*".

Alegerea crailor se făcea dintre feciori, după încheierea serviciului religios, printr-o probă de forță care consta în cățărarea pe funia clopotului până când tânărul atinge clopotul cu mâna. În cazul când reușeau mai mulți de doisprezece, se trecea la o probă de baraj, tot prin cățărare, dar un bătrân agita funia, făcând cățărarea mai anevoioasă.

În toată perioada care urma după confirmarea crailor, aceștia nu aveau voie să facă vizite la fete; cel care era prins era aspru pedepsit, aplicându-i-se lovituri cu maiul în tălpile picioarelor, pedeapsă stabilită de către "judcător". "Da" se întâmpla tare rar să fie bătuți în tălpi cu maiul" (Gavrila Tămaș, 83 ani, 1975). "Judcătorul" era ales din rândul adulților, "întreg la minte și de omenie" (Onuț Țura, 76 ani, 1975). El supraveghea modul de desfășurare a întregului ceremonial, respectându-se toate etapele, până în cele mai mici detalii. "Cloșca" era aleasă dintre căsătoriți, "buni de picioare" și avea rolul de a umbla din casă în casă pentru a aduna cât mai multe ouă, necesare pentru a înconjura corpul udătorului în cazul în care acesta reușea să fugă în afara hotarelor satului sau în cimitir. Dacă udătorul, reușea să scape cu fuga, toată petrecerea era suportată de crai, ceea ce se întâmpla foarte rar.

Sărbătorirea primului plugar ieșit la arat avea loc într-o duminică, după Paști sau în ziua de Sânjorz. În acest scop craii trebuiau să pregătească roțițele plugului la care erau înjuțați doi boi, jugurile erau înștrutate "cu șterguri de-aieste de-a noaste și cu zadii cu ciucălăi și cu flori" (Anuța Tămaș, 90 ani, 1978). Când toate acestea erau pregătite, preotul dădea binecuvântarea la biserică, după care, întregul alai, însoțit de ceterași, se îndrepta spre casa udătorului. Ajunși în fața casei, unul dintre crai striga: "Dați-l pe udător!". De obicei nevasta acestuia răspundea: "Cătați-l, dacă-l aflați!". În timp ce craii îl căutau în curtea sa, acesta era ascuns într-un loc bine camuflat de unde putea să observe toată mișcarea crailor. Într-un moment favorabil, udătorul putea să fugă dincolo de hotarul satului sau în cimitir. Dacă reușea să scape, atunci trupul trebuia să-i fie înconjurat cu ouăle adunate de "cloșcă" de la săteni, iar în cazul că nu erau suficiente se făcea completarea în bani. Se întâmpla foarte rar să scape. Dacă udătorul era găsit, sau prins, craii îl așezau pe

Îmblă după potcoave de cai morți.

Colecția DUMITRU IUGA

122

Dă-mi, doamne, și mie bine
De-ai mai dat la oricine
Că la tăta lumea dai
Numa mie zici că n-ai,
Că la tăț le-ai dat cu caru
Numa mie cu păharu:
Nici acela n-o fo' plin -
Jumătate-o fo' sustin,
Nici acela n-o fo' ras -
Jumătate-o fo' năcaz.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

123

Pasăre galbână-n cioc
Mult mi-ai cântat de noroc;
De ț-ar fi săcat ciocu
Pe cum mi-ai cântat amu,
De ț-ar săca ciocu tău
Dacă mi-ai cântat de rău.

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981

124

Jurămintele-s a mele,
Fa-le-ar Dumnezeu surcele
Să ptice poptii pe ele.
Popa n-o putut vedé
Că cu urît n-oi ședé,
Popa nu ș-o putut ști
Că cu urît n-oi trăi!
Cum oi trece prilazu
Oi uita jurământu
Și m-oi duce cu mândru,
Cum oi trece vranita
Oi uita ce-o zis popa
Și m-oi duce cu badea.

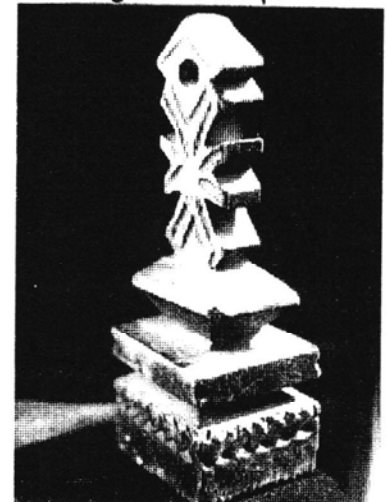
125

La mândruța lângă curte
Măderan până-n gerunte:
M-aș băga și l-aș plezi
Da' mă-sa nu m-a voi,
M-aș băga și l-aș ciuinta
Da' mă-sa nu m-a lăsa.

De la Gheorghe Iuga, 58 ani, 1968

126

În aiesta sat pustăi
Mărhăi grase să nu ții

Nici om frumos să nu sii:
Marhă grasă se deoache,
Om frumos cade-n păcate.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus
De la Mihai Vlad, 48 ani, 1972

127

Tăt mi-i gându să mă duc
La Gherla, la Câmpulung,
Să-mi cumpăr un cal porumb,
Să pun pe el praf și plumb
Și să mă îmbrac haiduc,
Să mă duc la Budapește
Să văd mândra de trăiește.
Colecția MARIA DANCIU, Săcel, 1968

128

Eu de-aicea duce-m-aș
Ca roua de pe imaș,
Eu de-aicea duce-m-oi
Ca roua de pe trifoi.
Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.

129

Dusu-i mândru cu plugu,
Eu mă duc și-i duc prânzu,
El mă-mbdiie să prânzăsc:
- Eu n-am vinit să prânzăsc
Că-am vinit să-ț povestesc
Unde-am văzut pe mă-ta -
Colo-n jos, pe arătură,
Culegând sămănătură
Să facă fermecătură,
Să mă farmece pe mine,
Să mă despărta de tine.

130

Măicuță, când m-ai făcut
Doamne, bine ț-o părut,
Nemnică nu te-o durut
Numa-on deget la pticior
C-ai gânit c-oi si fecior
Și când ai văzut că-s fată
Tăte te-o durut odată.
De la Ileană Dumitrescu, 25 ani, 1968

131

Nu vini, mândruț, la noi
Că mă fă mă-ta gunoi:
De-ar si gunoiu ca mine
Nu l-ar mai mătura nime
Că l-ar pune-n călămari
Ș-ar scrie domnii cei mari
Și l-ar duce-n primărie
Unde stau domnii să scrie.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

132

Pe cărarea bădiții
Crește iarba dragostii;
De ce crește-mbătrânește -
Om cu om trage nădejde,
Numa eu cu bădița
Nu ne tragem nădejdea
Că știu că nu ne-om lua:

perina de pe roțițele plugului, cu spatele înainte, fiind gata de fugă în orice moment. Udătorul era flancat de cei doisprezece crai, care-l păzeau să nu fugă. În lipsa unei ape curgătoare unde ar fi trebuit să fie dus pentru a fi udat și spălat, udătorul era dus la Fântâna din sat, care avea și (v)alău. Alaiul era însoțit de ceterași și, din loc în loc, feciorii se opreau și jucau câte un joc din cele douăsprezece jocuri feciorești admise cu acest prilej. La fântână, avea loc ceremonialul propriu-zis: udătorul era luat de crai pe sus și lăsat într-una din cupele valăului, în apă. Când udătorul era scos din apă, izbucneau strigăte și chiote, muzicanții cântau, tineri și bătrâni se prindeau în joc. Trebuie să precizăm că participarea femeilor și a fetelor era admisă doar în calitate de spectatoare, la apă nu aveau voie să joace. Într-un mare entuziasm, udătorul era pus pe roți cu fața înainte și întregul alai se îndrepta spre casa acestuia. Acolo avea loc petrecerea, care dura până către seară. La petrecere se servea doar băutură și "câte-o îmbucătură după ea". Petrecerea se relua a doua zi când craii, împreună cu udătorul treceau pe la casele oamenilor, cei mai harnici, mai cu stare, însoțiți de ceterași. Erau primiți în casă și cinstiți cu horincă și mâncare. Acum era admis jocul feciorilor cu fete, dar nu se permitea ca fetele să fie îmbrățișate la sfârșitul jocului, cum era obiceiul în alte ocazii. Cel care "greșea" era pedepsit cu douăzecișicinci de lovituri cu maiul în talpă. Duminica următoare avea loc petrecerea finală, când se organiza un joc în sat, la care participa întreaga obște sătească. Jocul avea loc în centrul satului, chiar pe locul de unde alaiul a plecat spre casa udătorului.

Colecția **VETURIA ROGOJAN, MIHAI ROGOJAN**

VIRGIL ȘURANI

Datini din Șurdești: udătorul

(Extras din "Cronica parohiei Șurdești", 1940)

...Obiceiuri mai însemnate la botezuri, cununii și înmormântări, care să aivă o notă caracteristică și pronunțată local, nu sunt. Totuși, de remarcat ceea a udătorilor de la sărbătoarea Învierii care, precum știm, azi se menține singur în parohia Șurdești, deși în urmă cu vreo 10-15 ani era răspândită în toate comunele din împrejurime. Țăranul român, înfrățit cu glia, sărbătorește evenimentele în strânsă legătură cu preocupările lui de trai și [cele] economice. Și ce au poate fi mai însemnat de cât eșirea la plug. Săteanul

Ioan Nădișan: Spălatul la rău, Tânjăua din Hoteni

*În pădure m-am născut,
În casă am fost adus*

*Și judecător am fost pus.
(vprjof)*

Colecția ȘTEFAN CĂMĂRAȘU, Larga, 1981